

ARCHIV KANONIE PREMONSTRÁTŮ TEPLÁ

MILAN HLINOMAZ

Klášterní archiv byl dosud neprávem ve stínu slavnější a známé tepelské klášterní knihovny, o níž již bylo napsáno skutečně mnoho.¹ Oproti atraktivitě tepelské klášterní neobarokní interierové knihovny má archiv tu nevýhodu, že zůstává očím návštěvníků skryt v depozitáři.²

Archiv Kláštera premonstrátů Teplá byl, z důvodu zrušení žlutické pobočky Státního oblastního archivu v Plzni (dále SOA Plzeň; kde byl od roku 1967 deponován) v září 2006 fyzicky (de facto) navrácen tepelské kanonii premonstrátů, jíž byl již předtím řádně (de iure) restituován dle příslušných zákonů. Fond ale zůstal nadále smluvně deponován ve žlutické pobočce SOA Plzeň, jelikož klášter Teplá tehdy ještě neměl k dispozici vhodné prostory pro jeho řádné uložení. (Devastace objektu po státní správě, resp. působení ČSLA a Státního památkového úřadu v Plzni, byla vyčíslena na 2 miliardy korun.) Archiv byl za státní správy odborně uspořádán a existuje k němu obsažný a podrobný dvousvazkový inventář s příslušnými rejstříky, zpracovaný archivářem Jaroslavem Fialou roku 1967, který pak musel vzápětí z důvodu tzv. normalizace odejít z oboru.³ K nahlédnutí je nejen v klášterní studovně, ale i v SOA Plzeň a na Odboru archivní správy MV v Praze. Rovněž na webových stránkách „Archivní fondy v České republice (databáze) mvr.cz“ nalezneme o tomto fondu základní stručnou informaci.

Účelem této informativní stati je upozornit odbornou veřejnost i poučené laiky, že zmíněný klášterní archivní fond, který má pro dějiny západočeského regionu zásadní význam, je nadále přístupný hlavně odborným historikům a studentům, ale i odůvodněným laickým badatelům (jako jsou např. regionální vlastivědci nebo úředníci místní a státní správy), po dohodě s archivářem, ve studovně tepelského kláštera.⁴

Historie fondu

Vývoj a dějiny tepelského klášterního archivu jsou dobře a podrobně popsány Jaroslavem Fialou v úvodu k příslušnému inventáři.⁵ Zde zmiňme pouze hlavní události ohledně péče o fond ve státní správě v letech 1950–2006.

¹ Příkladem uveďme některé nejnovější souhrnné práce, v nichž jsou uvedeny i podrobné soupisy pramenů a literatury. Hoffmann, František: *Soupis rukopisů knihovny Kláštera premonstrátů Teplá I., II.* Praha 1999; Hlinomaz, Milan: *Přehled tepelských prvotisků. Minulosti Západočeského kraje (MZK) 35, 2000, s. 167–243; týž: Postinkunábule a paleotypy v knihovně Kláštera premonstrátů Teplá. MZK 36, 2001, s. 147–253; týž: Klášter premonstrátů Teplá. Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska. Karlovy Vary 2003.*

² Autor příspěvku byl v letech 1996 až 2008 knihovnikem a archivářem Kanonie premonstrátů v Teplé. Roku 2006 během léta se podílel na převozu zhruba 6,5 tuny archivního materiálu ze Žlutic do nově adaptovaného depozitáře v tepelském klášteře, kde archiv vlastnoručně uložil. Za rychlé a věcné jednání ohledně fyzického vydání klášterního archivu zpět do areálu kláštera vděčí autor i vedení kanonie zvláště pochopení a vstřícnosti PhDr. Václava Babičky, který byl tehdy ředitelem Odboru archivní správy MV ČR.

³ *Srov. Hoffmannová, Jaroslava – Pražáková, Jana: Biografický slovník archivářů českých zemí. Praha 2000, s. 170. Konkrétní informace na www.klastertepla.cz.*

⁵ Fiala, Jaroslav: *Klášter premonstrátů Teplá 1197–1950. Inventář (strojopis), svazky I. a II. Plzeň – Kadaň 1967, s. 19–22.*

Archivní fond Kláštera premonstrátů Teplá byl po nezákonném zrušení kláštera (v polovině dubna 1950) převzat přednostou litoměřického archivu archivářem Jaroslavem Mackem a ve dnech 1. a 4. září odvezen do tehdejšího Ústředního archivu ministerstva vnitra v Praze 1, Karmelitská 2.⁶ Tam byl archiv převzat dr. Stuchlíkovou a dr. Křivským.⁷ Pak byl archiv roku 1951 převezen do krajského depozitáře v Lokti a odtud v roce 1955 do Státního archivu v Kadani, kde se ještě v roce 1964 dočkal doplňujícího předání zbytku archiválií z tehdejší tepelské Historické knihovny Teplá-Kláster.⁸ Jednalo se převážně o účetní a modlitební knihy (66 kusů), 99 diplomů a 70 balíků neroztříděné korespondence a aktového materiálu, vše zhruba z let 1640 až 1836, diplomy spíše jen konec 19. či počátek 20. stol.

I když tepelský archiv utrpěl v pohnutých dobách ztráty, nebyly tak zásadního charakteru. Zvláště bolestné jsou zprávy analů o svévolném ničení v klášteře katolickým panstvem v květnu roku 1467 v čele s krajským hejtnanem Bohuslavem ze Švamberka⁹ nebo protestantských dokumentů (zvláště korespondence s reformátory) fanatickým tepelským konventuálem, sakristiánem Jiřím Schneiterem před rokem 1596 či zpráva o škodách na klášterních písemnostech za Mansfeldova vpádu roku 1621.¹⁰ Mnohé písemnosti, zvláště soukromého charakteru, vzaly za své také při rabování kláštera československou ozbrojenou mocí 3. září 1945¹¹ nebo při nočním přepadu kláštera komunistickými ozbrojenými složkami v noci ze 13. na 14. dubna 1950, kdy několik prvních hodin nebyla zajištěna žádoucí kázeň.

Archiv je, spolu s hudebním archivem, v českém výkladu poprvé zmíněn klášterním knihovníkem Jaroslavem Vackem roku 1920, avšak je zřejmé, že tehdy obsahoval např. klášterní analý, takže nesplňoval dnešní kritéria skutečného archivu a byl promísen s materiály knihovni povahy.¹²

Archiv nebyl zapomenut ani tepelskými exilovými konventuály.¹³

Pojmem archiválie nebo archivní materiál označujeme písemnosti vzniklé z kontinuální produkce úředního aparátu, což je základní dělicí prvek od fondů knihovních. Přesto se tyto fondy někdy prolínají, např. jsou některé účetní materiály kláštera zakomponovány do klášterních letopisů, které jsou svou formou kategorií knihovní, resp. literární.¹⁴ Příkladem možno uvést šestý svazek klášterních analů, dnes se nacházejících v pražské Národní knihovně.¹⁵

Jelikož klášterní knihovna s archivem od svých počátků tvořily jednotný komplex, strohé rozdělení podle organizačních potřeb v období po zastavení činnosti kláštera přivodilo neústrojně roztržení archiválií a knihovního fondu, které působí nesnáze badatelům, kteří by v řadě případů potřebovali současně studovat a porovnávat rukopisy i archiválie.

Klášterní archiv byl zmíněn roku 1984 v základní příručce o českých archivech.¹⁶

⁶ Srov. Hlinomaz, Milan: „Bestia triumphans“ v tepelské kanonii aneb Jak se likvidoval mobiliář tepelského kláštera v letech 1950–1954. MZK 40, 2005, s. 285–287.

⁷ SOKA Karlovy Vary, fond KNV Karlovy Vary, kart. 1744.

⁸ Srov. Zápis o předání, Historická knihovna Teplá-Kláster č. j. 188/64 ze dne 22. listopadu 1964.

⁹ Srov. Dolista, Karel: Tepelský klášter v pozdní gotice a renesanci. MZK 5, 1967, s. 174–175.

¹⁰ Hoffmann, F.: c. d., s. 43, 45.

¹¹ Archiv KPT, Liber Memorabulum der Pfarrei Pernharz 1836–1948, pag. 199, zápis P. Zikmunda Sudíka, O. Praem.

¹² Vacek, Václav Jaroslav: O dnešním stavu knihovny kláštera tepelského. Knihy a knihovny 1, 1920, s. 84.

¹³ Fitzthum, Martin: Stift Tepler Bibliothek und Archiv. Analecta Praemonstratensia 40, 1964, s. 160–163.

¹⁴ Přesto i ze samotného rukopisného fondu lze dojít k platným historickým závěrům, srov. Hoffmann, František: Klášter Teplá, Plzeň, Mariánské Lázně. MZK 36, 2001, s. 81–108.

¹⁵ Hoffmann, F.: c. d., s. 764 nebo č. rkp. 47/6, s. 1–54.

¹⁶ Bystrický, Vladimír – Hrubý, Václav: Přehled archivů ČSR. Praha 1984, s. 104.

Konečné oddělení archivního a knihovního materiálu se podařilo příslušnými delimitacemi v letech 1985 a 1998 zásluhou dr. Františka Hoffmanna při jeho katalogizaci tepelského rukopisného fondu, přičemž došlo ke vzájemné výměně menšího počtu rukopisů a archiválií mezi klášterní knihovnou a archivem. Uvedený stav byl tímto ale pouze zmírněn.¹⁷

Klášterní archiv je tedy optimálním historickým pramenem pro mikrohistorické studie různých oborů, ale i pro stavební a hospodářské dějiny kláštera a jeho přivtělených farností.¹⁸ Pozoruhodné jsou hospodářské porostové mapy, ale i k příslušnému aktovému materiálu je též přiloženo množství plánů částí objektu kláštera.¹⁹

Listiny (1197–1908)

Klášterní listinný archiv²⁰ je jedním z nejvýznamnějších archivů řeholních institucí na našem území, a to zásluhou kontinuálního dochování svých nejstarších listin, což není samozřejmostí.²¹ Kupříkladu ve srovnání s významným pražským Strahovským klášterem, který o značnou část svých středověkých listin přišel během husitských válek a za války třicetileté.

V roce 1993 se klášteru ve spolupráci se SOA Plzeň podařilo realizovat výstavu kvalitních zvětšenin fotokopií nejpозoruhodnějších klášterních listin ze všech historických období. Výběr listin byl barevně reprodukován v katalogu s odborným popisem, který vyšel česky i německy.²²

Tato kategorie písemností je dnes nadále uložena na základě depozitní smlouvy ve Státním oblastním archivu Plzeň, z toho již restaurovaná část listin, která byla předmětem další velmi úspěšné výstavy v tepelském klášteře konané v létě 2005, je uložena v pobočce SOA Plzeň v SOKA v Plasích, kde jsou zajištěny odpovídající klimatické podmínky uložení.⁽²²⁾ Počtem inventárních čísel představují tepelské listiny 370 položek v rozmezí let 1197–1908. Z toho do roku 1500 včetně pochází 223 listin. Představují písemnosti od všech českých panovníků a jsou významné nejen z důvodů paleografických a diplomatických, ale mnohdy i z hlediska sfragistiky, jelikož obsahují množství pečeti panovníckých i šlechtických, zvláště regionální šlechty, takže mají i význam heraldický a genealogický. Zde je třeba připomenout, že po jistě pozoruhodné sbírce pečeti tepelského archivu mizí stopy v karlovarském muzeu, jak vyplývá z materiálů Náboženské matice, jejíž archiv dnes spravuje ministerstvo kultury. Navíc některé pečeti byly, po konzervaci listin ve Státním ústředním archivu, svého času omylem umístěny na listiny jiné. Tuto skutečnost ve svém přínosném článku objevil doc. Petr Kubín.²³

¹⁷ Hoffmann, F.: c. d., s. XIII.

¹⁸ Srov. [Karlík, Hugo]: *Fest-Schrift zum Siebenhundertjährigen Jubiläum der Gründung des Praemonstratenser – Stiftes Tepl. Marienbad (1893)*, s. 214–222. Jsou to: Číhaná, Dobřany, Holýšov, Horní Sekyřany, Chotěšov, Litice, Louka, Mariánské Lázně, Mnichov, Otročin, Ovesné Kladruby, Pernarec, Pístov, Rájov, Skoky, Stod, Svatý Vojtěch, Teplá Klášter, Teplá Město, Touškov Ves, Úherce, Úšovice, Úterý, Vidžín.

¹⁹ Fiala, J.: c. d., např. kart. 585.

²⁰ Málo známá je skutečnost, že nejstarší tepelské listiny se staly součástí nejstaršího tištěného diplomatáře našich zemí, jímž je Bočkův Moravský Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae I.– II. (ed. Antonii Boczek). Olomucii 1836, 1839, č. CCCLXX, LXIII., LXXVII., CLXXXII., CCXXV., CCXXVI. Jinak jsou tyto listiny samozřejmě součástí základních edic, jako jsou CDB a RBM.

²¹ Haubertová, Květoslava: *O nejstarších tepelských listinách*. Plzeň 1981.

²² Klášter premonstrátů Teplá. *Archivní dokumenty XII.–XIX. století. Teplá 1994 (katalog výstavy)*.

²³ Kubín, Petr: *Ztracené a znovu nalezené pečeti na nejstarších listinách tepelského kláštera. Osudy klášterních listin v nedávné minulosti*. In: *Facta probant homines*. Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. Zdeňky Hledíkové. Praha 1998, s. 227–243.

Za prvořadou písemnou památku je třeba pokládat tzv. Hroznatovu závěť z března 1197, jež je považována za zakládací listinu kláštera a za první českou listinu vydanou soukromou osobou.²⁴ Pro zkoumání zakladatelského trendu klášterů u nás jsou důležité i další Hroznatovy listiny v klášterním archivu.²⁵ Jsou rovněž důležitým historickým svědectvím pro jeho kanonizační proces.²⁶

Listiny v klášterním archivu zkoumali přední osobnosti české historiografie, jako František Palacký, P. J. Šafařík, K. J. Erben a K. V. Zap.²⁷ Opisy listin pro potřeby pražských badatelů v polovině 19. století obstarával agilní tepelský knihovník a archivář P. Filip Klimeš.²⁸ Ve dvacátých letech 20. století zde bádá editor Bedřich Mendl.²⁹

Pozoruhodné je také dochování mnohých konventních (konventní pečeti zobrazují v letech 1346–1574 klečícího fundátora Hroznatu před P. Marií s Ježíškem, pod nimi Hroznatův znak trojím paroží) a opatských pečeti (opatské pečeti mají kolem postavy opata se žehnající pravicí a s berlou v levici emblematicky rozmístěno trojí paroží) na listinách spolu s pečeti regionální šlechty, ale najdeme zde i pečeti královské a papežské. Za velmi důležitou je třeba považovat tepelskou konventní pečeť ve tvaru zašpičatělého oválu z prosince 1346, na které je dochováno nejstarší zobrazení Hroznaty Tepelského klečícího před Pannou Marií, jenž jí jako fundátor předává model kláštera, s typickým dvojvěžím klášterního kostela. Pod ním se nachází gotický štít s trojím parožím. Tento motiv se opakuje i na listinách mladších, pravděpodobně jako otisk stejného typáře, např. listiny z let 1443 a 1473 až do roku 1574, kdy byl typář použit naposledy.³⁰

Klášterní sfragistický materiál posloužil také jako základní materiál pro dějiny městské sfragistiky a heraldiky města Teplá.³¹

Konzervačně a restaurátorsky ošetřené listiny jsou uloženy v na míru vyrobených chemicky neutrálních kartonech s fixací pečeti proti utržení a s restaurátorskou zprávou v klimatizovaném depozitáři. Dosud neošetřené listiny jsou uloženy v obálkách a kartonech ve standardním depozitáři. Za veškerou dosavadní péči o tyto nejvzácnější tepelské archiválie je třeba vedení SOA Plzeň s uznáním poděkovat. Zatím poslední veřejné prezentace se výběru tepelských listin dostalo na výstavě v Modrém sále tepelské kanonie v létě roku 2005, kdy ji svou osobní návštěvou při vernisáži poctil i tehdejší ředitel Odboru archivní správy MV ČR, PhDr. Václav Babička, můj bývalý kolega z tehdejšího Státního ústředního archivu.³²

²⁴ CDB I., č. 357; Šebánek, Jindřich – Dušková, Sáša: Česká listina doby přemyslovské (Listina nižších feudálních duchovních – listina feudálních světských). SAP 6, 1956, s. 171.

²⁵ Srov. Kubín, Petr: Blahoslavený Hroznata. Kritický životopis. Praha 2000, s. 13–36; Hlinomaz, Milan: Hroznatiana v tepelském klášterním archivu a knihovně. In: Světci a jejich kult ve středověku. Sborník Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy (dále Sborník KTF UK). Dějiny umění – historie IV. Praha 2006, s. 37–46.

²⁶ Srov. Zahájení procesu kanonizace blahoslaveného Hroznaty. In: Na Hroznatově míse (Sborník řeholní kanonie premonstrátského řádu v Teplé) 7/2005, s. 7–8 nebo www.hroznata.info.

²⁷ Srov. např. Zap, Karel Vladislav: Výlet přes Plzeň do Teplé a jejího okolí. Památky archeologické 1, 1855, s. 21–36.

²⁸ O něm srov. Haubertová, Květoslava: Tepelský archivář Filip Matěj Klimeš a jeho styky s Pavlem Josefem Šafaříkem. Sborník Chebského muzea 1996, s. 50–57; nejnověji Hanzalová, Jarmila: Soupis osobních pozůstalostí a rodinných archivů v České republice. Praha 1997, s. 268.

²⁹ Pátková, Hana: Editor na cestách. Sonda do každodennosti archivních badatelských cest ve dvacátých a třicátých letech 20. století. Archivní časopis 50, 2000, s. 149, 152, 153.

³⁰ Archiv KPT, inv. č. 64, 89, 123, 126, 172, 261, 263, 277, 280, 283, 286, 288. Srov. Kubín, Petr: Kult blahoslaveného Hroznaty do roku 1634. In: Světci a jejich kult ve středověku. Sborník KTF UK. Dějiny umění – historie IV. Praha 2006, s. 65.

³¹ Čarek, Jiří: Městské znaky v českých zemích. Praha 1985, s. 380–381; Pelant, Jan: Znaky a pečeteť západočeských měst a městeček. Plzeň 1985, s. 251–254.

³² Srov. Kopečková, Jana: Výstava nejstarších listin Kláštera premonstrátů Teplá. Archivní časopis 55, 2005, s. 270–272; též: Výstava nejstarších listin Kláštera premonstrátů Teplá. In: Ročenka Státního oblastního ar-

Aktový materiál (1463– 1950)

Vedle již celkem známých tepelských urbářů, které se částečně dostaly do knihovního fondu,³³ je důležité kontinuální dochování spisového materiálu v klášterním archivu zhruba od poslední třetiny 15. století,³⁴ neboť podává svědectví o duchovním, kulturním a hospodářském životě kláštera i jeho poddaných, později (po roce 1848) jeho zaměstnanců. Materiál je inventarizován a uložen v archivních kartonech označených podle důležitosti materiálu kategoriemi I a II.

K dějinám řádu premonstrátů je zvláště důležitá opatská korespondence a opisy reform řádových statut při generálních a provinciálních kapitulách. Najdeme zde i materiály k dějinám ostatních řádových domů v českých zemích.³⁵ Rovněž nelze přehlédnout agendu domácího teologického studia v klášteře.

Vedle církevně-správní a duchovní agendy je zde též rozsáhlá školní agenda normálních škol od tereziánských reformů vedle části agendy plzeňského filozofického ústavu a gymnázia (1805–1924).³⁶

Velkosáhlé jsou rovněž agendy stavebního úřadu ohledně staveb na klášterním území a velkostatků Teplá a Krukanice. Obsáhla je také korespondence ve věci výkupu rezervátních lesů pro stavbu Mariánských Lázní nebo dokumenty týkající se hospodaření klášterního a krukanického pivovaru. Pozoruhodná je písemná agenda s většinovým balíkem akcií ke stavbě železniční trati Mariánské Lázně – Karlovy Vary z roku 1898 či spisy týkající se nerealizované trati Teplá – Bezručice.³⁷

Moderním doplňkem, zatím z kapacitních důvodů nezpracovaným, je aktový materiál z let 1945 až 1950, nalezený roku 1997 na půdě tepelského děkanství. Především se jedná o strojopisný materiál účetní a hospodářské povahy (výplaty zaměstnanců, daně z mariánskolázeňských objektů patřících tepelskému klášteru), ale je zde i několik desítek vkladních knížek, které unikly estébácko-esenbáckému rabování v dubnu 1950³⁸ i nejrůznější úřední korespondence a množství výkazů či inventářů vybavení kláštera.

Knihy (1601–1950)

Jsou jako archivní kategorie dochovány nejpočetněji, a to v počtu 5924. Jedná se o základní typové kategorie knih farních a účetních, ale i o knihy zápisů generálních či provinciálních kapitul řádu premonstrátů, kanonických vizitací, katalogů kanovníků, ana-

chivu v Plzni 2005, s. 120–122. Vzácného kolegy PhDr. Václava Babičky jsem si vždy velmi vážil nejen pro jeho brilantní archivářskou odbornost, neokázalou lidskou vlídnost, ale i pro jeho statečné a zásadové postoje během „sametové revoluce“ 1989, kdy spolu s PhDr. Tomášem Kalinou založil v SÚA Občanské fórum. Tento čin vyžadoval na tehdejší vnitřácko-stranické půdě SÚA skutečnou osobní odvalu a morální vybavenost. Sám jsem byl svého času svědkem rozhovoru tehdejších stranických špiček o tom, že oběma jmenovaným nemohou povolit jejich žádost o vědeckou aspiranturu pro jejich slabou politickou angažovanost a nevyhraněné politické postoje. To samo o sobě svědčí o tehdejší atmosféře v SÚA. Přitom získání titulu CSc. znamenalo nejen zvýšení odborné prestiže (odhlédneme-li, že žádosti schvaloval ÚV KSČ) ale i nezanedbatelné zvýšení mzdy.

³³ Archiv KPT, inv. č. 3165-3166, 7979; Emler, Josef: Decem registra censuum. Praha 1881, s. VI.–VII.; Haubertová, Květoslava – Hofmann, Gustav – Lešický, Ladislav: Soupis západočeských urbářů 2. pol. 13. století – 1773. Plzeň 1993, s. 132–133, 134–136; Hoffmann, E. c. d., rkp. č. 47/17, 494 (c), 706 (b); též Hlinomaz, M.: Klášter premonstrátů, s. 104.

³⁴ Archiv KPT, inv. č. 602, kart. 72, opatská korespondence.

³⁵ Srov. např. Hlinomaz, Milan: Želivská miscellanea v klášteře Teplá. Výběr 40, 2003, s. 79–82.

³⁶ Archiv KPT, inv. č. 1391–1420; archivní fondy Archivu města Plzně: Filozofický ústav v Plzni 1805–1849, Německé státní gymnázium v Plzni 1775–1924. Též Spěváček, Václav: Plzeňský vlastenec Josef Vojtěch Sedláček, učitel českého obrození. Plzeň 1958.

³⁷ Archiv KPT, inv. č. 735, 1725, 1851, 1862.

³⁸ Vkladní knížky byly tehdy v předapadených klášteřích vítanou kořistí. Srov. Vlček, Vojtěch: Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964. Olomouc 2004, s. 75.

listických zápisů, náboženských bratrstev, miscellaneí, účetních protokolů, inventářů (mobiiliáře i lesních a zemědělských map), kopiářů a formulářů. V největším počtu jsou dochovány knihy účetní, a to jak z ústřední hospodářské kanceláře kláštera, tak podle jednotlivých oborů podnikání, jako byl mariánskolázeňský inspektorát nebo polní, lesní a rybníční hospodářství.

Velmi cennými prameny jsou kopiáře a knihy miscellaneí vedené klášterním analistou Aloisem Hackenschmidtem, který byl přítelem Bohuslava Balbína. Je zde takto v opisech zachycena větší část jejich korespondence, která barvitě zachycuje jejich lidský vztah i formy tehdejší historické práce.³⁹

Ze speciálních archiválií ve formě knihy je třeba připomenout v archivním prostředí známý Tepelský kopiář, který objevil prof. Jindřich Šebánek z brněnské katedry archivnictví.⁴⁰ Podává o tom svědectví v zápisu o své návštěvě tepelského kláštera ve dnech 19. až 20. února 1949. Na něj navazuje prof. Šáša Dušková ve svém zápise z prosince 1954, kdy zkoumala a revidovala tepelské listiny v pražském tehdejší Ústředním archivu ministerstva vnitra, kdy konstatuje, že tepelský kopiář listin z 15. století je třeba hledat v tehdejší Archivu Karlovarského kraje v Kadani, mezi ostatním aktovým materiálem odvezeným z tepelského kláštera. Dnes musíme vzít za vděk pouhými fotokopii na Katedře archivnictví Masarykovy univerzity v Brně, které byly pořízeny v říjnu 1957. Po tomto datu stopy po kopiáři mizí.

Ostatně i s tepelskými listinami se tehdy nakládalo (jako s ostatním kořistním materiálem z klášterů, jako byly obrazy, sochy i jiné artefakty)⁴¹ dosti volně také v Praze, jak dokládá rovněž zmínka S. Duškové z roku 1954, že „byly vráceny tepelské listiny, které měl vypůjčeny dr. Spěváček v Historickém ústavu“. Celková bilance však nakonec dopadla pro tuto kategorii tepelských archiválií, zdá se, nejlépe.

Mapy a plány (stavební archiv)

Jsou dochovány v počtu 115. Mapy převažují polnostní a lesní porostové, s vyznačenými rybníky.

Plány, většinou stavební, jsou uloženy ve složkách a týkají se staveb a přestaveb většinou sakrálních objektů v klášterní správě, někdy též objektů hospodářských a lesnických (hájovery) nebo lázeňských v nedalekých Mariánských Lázních. Velmi zajímavá je dokumentace stavby nového traktu klášterní knihovny a muzea v novobaročném sluhu s autografy architekta Josefa Schaffera. Jsou zde také pozoruhodné nerealizované Schafferovy plány dalšího muzejního křídla a knihovni čítárny. Plány jsou rovněž cenným svědectvím o podobě dnes již zničených vesnic (např. sv. Vojtěch, srovnán se zemí roku 1959 nebo Dřevohryz) či staveb (Tepelský dům v Mariánských Lázních, zbořen v 70. letech 20. stol.).

³⁹ Srov. Patera, Adolf: Dopisy Bohuslava Balbína k opatu teplskému Raimundu Wilfertovi I. a knězi téhož kláštera Aloisovi Hackenschmidtu z let 1661–1667. VKČSN 1888, čl. 7., s. 143–226. Archiv KPT, knihy č. 32–42. Též Kučera, Jan P. – Rak, Jiří: Bohuslav Balbín a jeho místo v české kultuře. Praha 1983, s. 90–91, 96.

⁴⁰ Srov. Oppeltová, Jana: Tempus scribendi. Narativní prameny vzniklé v prostředí premonstrátských kanonií v Čechách a na Moravě v 17. a 18. století. Strojopis disertační práce na FF MU. Brno 2005, s. 255–256. Práce má vyjít v monografické řadě Bibliotheca Strahoviensis, kterou vydává Královská kanonie premonstrátů na Strahově.

⁴¹ Srov. např. Hlinomaz, M.: „Bestia triumphans“..., s. 285–287; též: Obrazová sbírka Kláštera premonstrátů v Teplé. Sborník Chebského muzea (SCHM) 2004, s. 73–74; též: Sochařská sbírka v tepelském klášteře. SCHM 2005, s. 230; též: Scientifika v Klášteře premonstrátů Teplá. Sborník Krajského muzea Karlovarského kraje 2006, s. 253; Kolář, Ondřej: Numismatická sbírka Kláštera premonstrátů Teplá. Tamtéž, s. 265.

Písemné pozůstalosti konventuálů

Jsou dochovány v různém stupni početnosti, od několika fotografií a dopisů (mnohdy se jedná o autografy významných osobností),⁴² až po mnohakartonové spisové řady osobní i úřední korespondence, z nichž nejmohutnější je písemná pozůstalost opata Gilberta Helmera. (Ta, sama o sobě, by si zasloužila podrobný katalog.) Jejich podstatnou část tvoří rovněž poznámky z vysokoškolského studia, diplomy, novinové výstřižky a drobné tisky ke kněžským jubileím. Mnohé z pozůstalostí jsou významnými prosopografickými prameny k biogramům kulturně⁴³ a duchovně významných osobností v regionu a zvláště také ke zkoumání česko-německých vztahů v mikrohistorickém rámci.⁴⁴

Obdobnou skladbu jako zmíněná Helmerova pozůstalost, tedy promísení soukromých dokumentů s dokumenty úředními, má pozůstalost tehdejšího převora Heřmana Josefa Tyla, která je důležitá rovněž pro zkoumání vývoje česko-německých vztahů i pro hodnocení způsobu uplatňování národní správy na církevním majetku bolševizujícím se československým státem v poválečném období.⁴⁵ Materiály z Tylovy osobní pozůstalosti posloužily rovněž k obohacení stále expozice o pronásledování katolické církve v letech 1948–1989, kterou v prostorách kláštera realizovala tepelská kanonie ve spolupráci s Konfederací politických vězňů a Národním archivem ČR.⁴⁶

Významná je rovněž písemná pozůstalost astronoma a geografa prof. dr. Aloise Martina Davida, O. Praem., který byl roku 1816 rektorem Karlovy univerzity a dlouholetým předsedou Královské české společnosti nauk. K jeho 250. výročí narození proběhla v listopadu 2007 úspěšná výstava v budově Akademie věd ČR v Praze.⁴⁷

Jako pozoruhodnou zvláštnost je možno jmenovat soubor pěti dopisů Johanna Wolfganga von Goetha napsaných v Chebu, Mariánských Lázních a Výmaru v letech 1821–1829 svému příteli klasickému jazykovědci, tepelskému konventuálovi P. Stanislavu Josefu Zauperovi.⁴⁸ Goethově osobnosti byla po jeho dvou přátelských návštěvách kláštera v letech 1821 a 1822 trvale věnována pozornost, o čemž svědčí četná vydání jeho díla v klášterní knihovně a některé studie klášterních historiků, z nichž nejvýznamnější pocházejí od Benedikta Brandla.⁴⁹

⁴² O autografech osobností v pamětní knize KPT srov. Hlinomaz, M.: Klášter premonstrátů, s. 168–170; jako příklady korespondentů uvedme: Karel Slavoj Amerling, Karel Jaromír Erben, Anton Gindely, Václav Hanka, Ignác Jan Hanuš, Jaroslav Jireček, František Palacký, František Martin Pelcl, Pavel Josef Šafařík, Václav Vladivoj Tomek, Jan Antonín Vrtátko, Karel Vladislav Zap.

⁴³ Srov. [Karlik, Hugo]: Die Prämonstratenser – Abtei Tepl. Würzburg – Wien 1883, s. 49–51; Goovaerts, Ludovicus: *Ecrivains, artistes et savants de l'Ordre de Prémontré. Dictionnaire biobibliographique. Volume I.–IV. Bruxelles 1899–1908.* O zdejším českých národních obroceních pojednávají také dvě diplomové práce: Chaloupková, Jana: *Čeští premonstráti v Teplé a jejich účast na budování klášterní knihovny. Diplomová práce (strojopis) na Fakultě sociálních věd UK. Praha 1970; Lobkowicz, Zdeněk: Knihovna v Teplé jako české kulturní středisko v národnostně smíšeném prostředí (strojopis). FF UK Praha 1979. Nebo Chaloupková, Jana: *Tepelský knihovník a hudební skladatel Václav Jaroslav Vacek, O. Praem. SCHM 1998, s. 101–123; Hlinomaz, Milan: Tepelský opat osvicenec hrabě Heřman Trautmannsdorf (1767–1789). SCHM 2000, s. 63–70.**

⁴⁴ Srov. např. Hlinomaz, Milan: *Tepelský historik Benedikt Brandl. SCHM 1999, s. 120–129; týž: Tepelský opat Dr. Gilbert Johann Helmer. Historický sborník Karlovarska (dále jen HSK) 7, 1999, s. 137–158; týž: Tepelský opat Petr Möhler. Jeho působení v Čechách do vysídlení roku 1948. HSK 10, 2004, s. 143–154.*

⁴⁵ Srov. též Tyl, Heřman Josef: *Psancem. Vlastní životopis tepelského opata Heřmana Josefa Tyla. Kostelní Vydří 2006 (2. vyd.).*

⁴⁶ K osobnosti opata Tyla zpracoval nejnověji, roku 2012, disertační práci Daniel Feranc na Ústavu dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty UK v Praze.

⁴⁷ Srov. o něm Hlinomaz, Milan – Mildorfová, Lucie: Alois Martin David (K 250. výročí jeho narození). In: *Sborník Krajského muzea Karlovarského kraje 2008, č. 16, s. 123–140.*

⁴⁸ Srov. Bok, Václav: *Goethův plzeňský přítel J. St. Zauper. MZK 6, 1968, s. 119–136.*

⁴⁹ Brandl, Benedikt: *Goethes Aufenthalt in Böhmen. In: Beiträge zur Geschichte des Stiftes Tepl II. Marienbad 1925, s. 281–316; s. Stift Tepler Goethe-Festschrift 1932. Marienbad 1932; nejnověji Hlinomaz, Milan: *Goethe**

Fotografie

Fotografická dokumentace zachycuje vedle členů klášterní komunity i společenské a náboženské akce v klášterním areálu (např. blahořečení Hroznaty), exteriéry a interiéry kláštera i některých kostelů a kaplí v okolí, případně lázeňských objektů vybudovaných klášterem v Mariánských Lázních. Významně dokumentuje též některé již neexistující instalace interiérů, např. stav klášterního muzea k roku 1904.⁵⁰

Komplementární prameny

Komplementární prameny najdeme nejen v tepelské sbírce rukopisů (dnes NK Praha), ale i v chotěšovských⁵¹ a strahovských análech a rukopisech⁵² a v regionálních archívech. Zvláště tepelské anály obsahují řadu opisů listin, někdy dosud edičně nepodchycených.⁵³

Listiny a listy vydané tepelskými opaty můžeme také nalézt např. v Archivu města Plzně nebo v okresní pobočce Státního oblastního archivu v Chebu.⁵⁴ Rovněž nepominutelným zdrojem doplňujících informací a vzájemně korespondujících písemných materiálů jsou fondy Město Teplá a osada Klášter Teplá ve Státním okresním archivu v Karlových Varech, jež ale oba teprve čekají na inventární zpracování.

Zde je také třeba upozornit na doplňující prameny k podrobnějšímu výzkumu klášterních dějin, kupříkladu genealogickým výzkumům rodin spjatých s klášterem. Badatel se neobejde bez tepelských matrik (dochovaných od roku 1594) uložených v SOA Plzeň.⁵⁵ Zde narazí na jména rodin těsně spojených s klášterem (např. příjmení Brandl, Gily, Pistl, Wolrab). Při širší založeném archivním výzkumu je třeba přihlídnout také k fondům bývalých klášterních poddanských městeček Mnichova, Teplé a Úterý, dnes uložených v příslušných státních archívech. Například městské knihy (tepelské od roku 1581) jsou vysoce ceněným zdrojem archivních informací. Obsahují smlouvy o prodejích domů a pozemků, závěti měšťanů, svatební smlouvy, soupisy pozůstalostí a nejrůznější majetkové přesuny tepelských měšťanů. Z tepelského městského fondu jmenujme např. knihu příjmů obce Klášter Teplá z let 1686–1719, tedy vedenou za opata Řehoře Neidharta. K roku 1719 zde nalezneme jméno syndika, který ji tehdy psal, Jiljího Füssla, pravděpodobně příbuzného opata Bedřicha Füssla (1648–1654). Příjmení Ardini, Ebersbach, Hanika, Mausköning, Pecher, Pistl, Punzet, Trötscher, Uhl, Wilfert, Wolrab, Zimmerhackl jsou známá z klášterních nekrologií i z jiných písemných pramenů, neboť patřila tepelským premonstrátům a rodinám a rodům tradičně žijícím v Teplé a na Tepelsku.⁵⁶ V tepelském městském archivu však nalezneme zmíněná příjmení i ve 20. století, což svědčí o „rodech stále kvetoucích“, řečeno s Augustem Sedláčkem. K roku 1907 nalézáme v Teplé například konstruktéra

v tepelském klášteře. In: Tradice a současnost. Týdny J. W. Goetha v Mariánských Lázních 1999–2009. Výroční sešit. Plzeň 2009, s. 65–68.

⁵⁰ Srov. Hlinomaz, M.: Klášter premonstrátů..., s. 189–192.

⁵¹ Hlinomaz, Milan: Několik tezí k dějinám kláštera Chotěšov s přihlídnutím k tepelským fondům. MZK 38, 2003, s. 185–205.

⁵² Srov. např. Ryba, Bohumil: Soupis rukopisů Strahovské knihovny. Díl VI/2. Rejstřík k dílu III, IV, V. Praha 1979, s. 160. Též inventář k archivnímu fondu Strahovského kláštera v Národním archivu.

⁵³ Srov. Hoffmann, F.: c. d., s. 44. Texty těchto listin již byly poskytnuty pracovišti Českého diplomatáře na Masarykově univerzitě v Brně.

⁵⁴ SOA Cheb, např. fascikl inv. č. 711.

⁵⁵ Srov. Přehled archivů ČSR. Praha 1984, s. 104.

⁵⁶ Srov. Reichl, Mathias: Syllabus professorum Canoniae Teplensis ab anno 1600. Tepelský rkp. č. 61, sign. A 61 v NK Praha; též např. Hof- und Hausbesitzer in Hurschk (Hoštěc) 1560–1946 im Bezirk Tepl, Egerland. Sudentendeutsche Familienforschung. Jahreshft 1993; nebo Ardini, Anton: 800 Jahre Prämonstratenser Stift Tepl. Vortrag anlässlich der Arbeitstagung der Eghalanda Gmoin des Landesverbandes Hessen, gehalten am 3. April 1993 im Kloster Ilbenstadt in der Wetterau (strojopis), knihovna KPT.

ing. Alfreda Pistla. Dále jsou to např. k roku 1942 doložená příjmení pánů Pistla a Wolraba (tehdejší starosta), kteří přispěli na městský chudobinec.⁵⁷

Ve fondu Okresní úřad Teplá z let 1855–1935 (1947) nalezneme pro toto období kupříkladu podrobné informace o skladbě v Teplé zastoupených řemesel či o vysoké úrovni politického a kulturního života tepelského obyvatelstva, který se projevoval vedle politických shromáždění i klubovou a spolkovou činností.⁵⁸ Obvyklé byly spolky vzdělávací a okrašlovací, čtenářské, hudební, ale i válečných veteránů; zde můžeme konkrétně zmínit i Střelecký spolek.⁵⁹ Rovněž v každé okolní vesnici fungoval sbor dobrovolných hasičů, jimž bylo ctí jmenovat příslušným diplomem jako čestného člena či předsedu, tepelského opata.

V tepelském městském archivu nalezneme i nerealizované nákresy na zachycení prameny pitné vody z roku 1912, což svědčí o tom, že ačkoli Teplá leží v oblasti hojných minerálních pramenů (zmiňovaných již Balbínem v jeho *Miscellaneous*), byly zde vždy problémy s čistou pitnou vodou.⁶⁰ To dosvědčuje i projekt rozvodu užitkové vody z let 1930–1932 a její analýzy. Problematika byla dořešena až po druhé světové válce přívodem pitné vody z Podhorní nádrže.⁶¹

Dále je zde projekt městského pečovatelského domu z léta 1937 (který svědčí o dobovém respektování sociální otázky), pokladní kniha Vodního družstva města Teplá či dokumentace stavby mostu přes říčku Teplou z roku 1934.

V tepelském městském archivu lze také najít informace o společenském fungování města i za nacistické okupace, např. kde byla klubovna Hitlerjugend, kdo kolik přispěl na tzv. „Winterhilfe“, ale i na městský chudobinec nebo o hospodářském chodu města. Příkladem možno uvést státní subvence na zemědělství, regulaci řeky Teplé, nově pořízené plány města či koupi domu od kláštera.

Přestože se obsazení Teplé Američany 6. května 1945 odehrálo v klidu, dosvědčují tepelské úmrtní matriky v období těsně poválečném několik sebevražd německých občanů. Pozoruhodná je skutečnost, že předtím německy vedené matriky jsou vedeny česky až od 19. srpna 1945.

Dokladem o brzkém poválečném odborném zájmu o klášterní archiv je například výpůjčka osobních písemných pozůstalostí P. dr. Josefa Františka Smetany, P. dr. Josefa Vojtěcha Sedláčka a P. Huga Jana Nepomuka Karlíka plzeňským městským archivářem dr. Miloslavem Bělohávkem.⁶²

Cenné materiály k česko-německým národnostním vztahům a k poválečným majetkovým posunům, často nepřilíže ke cti české straně (např. selekce německého obyvatelstva podle pohlaví, věku a práceschopnosti), poskytují fondy Okresní národní výbor Teplá nebo Okresní národní výbor Toužim. Konkrétní jména osob německé národnosti odsunovaných od července 1946 do dubna 1948 nalezneme rovněž ve zmíněných archivních fondech.⁶³

Výskyt příjmení rodin s klášterem po staletí více či méně spojených končí v srpnu 1946 v rámci odsunu německého obyvatelstva. Jsou to příjmení Ardini, Beyerl, Böhm,

⁵⁷ SOKA Karlovy Vary, fond Archiv města Teplá.

⁵⁸ SOKA Karlovy Vary, Okresní úřad Teplá 1855–1935 (1947), kart. 407.

⁵⁹ Tamtéž, kart. 401–409, 433; Archiv KPT, dosud nezařazené diplomy spolku válečných veteránů opatu Helmerovi.

⁶⁰ Balbín, Bohuslav (Businská, Helena, ed.): *Krásy a bohatství České země. Výbor z díla Rozmanitosti z historie Království českého*. Praha 1986, s. 115–117.

⁶¹ Archiv města Teplá, příslušná složka.

⁶² Archiv KPT, kart. 128.

⁶³ SOKA Karlovy Vary, fond Okresní národní výbor Teplá, kart. č. 13, 14, 23–24, 40, 41, 43; Okresní národní výbor Toužim, kartony 84, 86–87, 266.

Brandl, Füssl, Göhl, Hanika, Hausmann, Helmer, Pecher, Pistl, Punzet, Thummerer, Raewolf, Wolrab, Zerlik, Zimmerhackl a další.⁶⁴

Mnoho doplňujících pramenů k historii tepelského kláštera či příslušných lokalit s přivtělenými farami nalezneme ve farních kronikách a jiných písemnostech farních úřadů, jako jsou pamětní knihy, knihy kostelních účtů, knihy ohlášek a zkoušek snoubenců nebo různých náboženských bratrstev.⁶⁵ V městě Teplé je doloženo Růžencové bratrstvo od roku 1483. (Zde je třeba upozornit, že některé rukopisy jsou na pomezí kategorie úřední a literární nebo obsahují obě kategorie písemností díky nedůslednosti zapisovatelů.)⁶⁶ Současné dochování farních archivů je katastrofální a odvislé od obdobného stavu samotných farních budov a úřadů ve zdevastovaném pohraničí. Při delimitaci těchto archiválií z tepelských přivtělených far do příslušných státních okresních archivů v posledních deseti letech bylo nutno s politováním konstatovat, že se většinou jedná o pouhé fragmenty, často velmi poničené.⁶⁷

Závěrem je třeba říci, že bez náležitého pramenného výzkumu složitých národnostních otázek českého pohraničí a role katolické církve nepřekročíme v této problematice dosud tradovaná schémata⁶⁸ a že elementární podmínkou pro takové studium je uspořádání příslušných archivních fondů, které teprve umožní jejich zpřístupnění badatelské veřejnosti.⁶⁹

Dodatky k fondu

Asi již navždy zůstane tajemstvím, proč státní správa nezakomponovala do klášterního archivu poměrně početné dodatky zvíci 3,5 běžného metru a proč neupozornila zpracovatele tepelského rukopisného fondu, dr. Františka Hoffmanna, na další dvě desítky rukopisů, které mohly být z archivu delimitovány současně s ostatními rukopisy do klášterní knihovny při zmíněných delimitacích v letech 1985 a 1998. Zakomponování těchto dodatků, případně jejich delimitace do příslušných archivních fondů, jsou tak desideratem klášternímu archiváři pro příští léta.

Hudební archiv

Tepelský hudební archiv je zvláštní a samostatnou kategorií archivní sbírky, která není hlavním předmětem tohoto pojednání, avšak bylo by škoda na něj neupozornit. O jeho vznik a plánovitý růst se zasloužil hudebně vzdělaný tepelský knihovník Václav Jaroslav Vacek, O. Praem.⁷⁰ Částečně jeho obsah také zmínil ve své poválečné brožuře o klášteře

⁶⁴ Srov. např. Reiprich, Gerd: Tepler Bürgersöhne als Äbte des Stiftes Tepl, *Sudetendeutsche Familienforschung* 18, Regensburg 1976 (Jubiläumssband), s. 223–249.

⁶⁵ Srov. např. Sochr, Josef: Pořádání a inventarizace římskokatolických farních archivů. *Archivní časopis* 12, 1962, s. 19–26; též sborník *Církevní archivy a fondy v České republice*. Brno 2007.

⁶⁶ Pátková, Hana: *Bratrství ke cti Božie. Poznámky ke kulturní činnosti bratrstev a cechů ve středověkých Čechách*. Praha 2000, s. 25, 78, 89, 103, 119, 139, 160–161.

⁶⁷ Srov. např. farní archivy Dobřany, Horní Žandov, Litice, Louka, Mnichov, Ovesné Kladruby, Prameny, Rájov, Rokycany, Teplá v příslušných okresních expoziturách SOA Plzeň.

⁶⁸ Srov. Hlinomaz, M.: Několik poznámek k církevním archivům v letech 1993–2002. In: *Církevní archivy a fondy v České republice*. Brno 2007, s. 12–15. Stručný přehled církevních fondů centrálních institucí srov. *Katolická církev v českých zemích 1939–1989*. Retroinformace 1998. Praha, SÚA 1998.

⁶⁹ Srov. např. Tošnerová, Marie (ed.): *Rukopisné fondy archivů v české republice. Průvodce po rukopisných fondech v České republice. Díl II*. Praha 1998, s. 98, 138. Též sborník *Církevní archivy a fondy v České republice*. Brno 2007; nejnověji metodicky podnětně Martínková, Lenka: *Archivy far a vikariátů na Pelhřimovsku (Několik poznámek k jejich písemnostem na Pelhřimovsku od pobělohorské doby do počátku 20. století)*. *Archivní časopis* 55, 2005, s. 89–116.

⁷⁰ Chaloupková, Jana: *Tepelský knihovník a hudební skladatel Václav Jaroslav Vacek, O. Praem*. SCHM 1998, s. 104–115.

tehdejší převor Heřman Josef Tyl, který mladší část archivu roku 1946 věnoval Českému rozhlasu v Plzni.⁷¹ Starší část, uložená v klášteře, obsahuje rukopisné i tištěné partitury od konce 18. století do první poloviny století 20. Je rovněž přístupný odborným zájemcům a byl zmíněn v odborné soupisové literatuře roku 1969.⁷² V letech 2000 až 2005 do něj byl péčí kláštera zakomponován i tzv. hudební archiv tepelského děkanského úřadu, který po dlouhá desítilétí spočíval v rozsypovém stavu na kruchtě městského kostela sv. Jiljí. V souvislosti s ním bývá připomínán hudební archiv z blízkého městečka Ůterý, který byl uspořádán již před rokem 1950. Ten je součástí Muzea české hudby v Praze, dnes se sídlem v Karmelitské ulici č. 2.⁷³

Shrnutí

Tepelský klášterní archiv je využíván především svým původcem, Klášteřem premonstrátů Teplá, jak pro restituční záležitosti či pro stavební obnovu těžce zdevastovaného areálu, tak regionálními i ostatními badateli jak z centrálních historických institucí, tak z územně správních, v blízkém (např. MÚ Teplá) i vzdálenějším okolí. Velkým a stále platným svědectvím o bohatství a informační sdělnosti klášterního archivu je stále využívané a platné knižní dílo Antona Gnirse, jeho tzv. „Topografie“, k jehož napsání autor, vedle klášterních Análů, tento archiv také podrobně vytěžil.⁷⁴

Vedení kláštera bylo vždy vstřícné k odbornému využívání tepelské klášterní knihovny i archivu zainteresovanou veřejností. O tom svědčí řada zde vzniklých či vznikajících diplomových (bakalářských i magisterských) a disertačních prací.⁷⁵ I tak jsou ale ve využívání klášterního archivu a knihovny, zvláště regionálními akademickými, ale i jinými institucemi, značné rezervy. Nejnověji je sbírka listin klášterního archivu prezentována i v rámci projektu Monasterium – Virtuální archiv středoevropských klášterů a diecézí, kde jsou zveřejněny fotografie originálů listin ze středoevropských církevních institucí.⁷⁶

Případným zájemcům o studium v tepelském klášterním archivu poslouží k náhlédnutí zmíněný archivní inventář. Klášterní archiv je na své staronové adrese nadále k dispozici badatelskému využívání a kontakt lze snadno najít na klášterním webu.⁷⁷

⁷¹ Tyl, Heřman Josef: Klášter Teplá. Plzeň 1947, s. 70–72; Hoffmann, F.: Soupis rukopisů, c. d., s. VIII.

⁷² Hlinomaz, Milan: Tepelský klášter jako hudební fenomén Karlovarska. In: Hudební minulost a současnost Karlovarského kraje. Karlovy Vary 2004, s. 43–58.

⁷³ Kouba, Jan (red.): Průvodce po pramenech k dějinám hudby. Fondy a sbírky uložené v Čechách. Praha 1969, s. 266.

⁷⁴ Gnirs, Anton: Topographie der historischen und kunstgeschichtlichen Denkmale in den Bezirken Tepl und Marienbad. Augsburg 1932.

⁷⁵ Z bakalářských diplomových prací jmenujme např.: Bäumlová, Michaela: Tisky opata Zikmunda (†1506) v tepelské klášterní knihovně. UP Olomouc 2001; z magisterských: Lukáčová, Zuzana: Barokní plastika pro klášter Teplá. FF UK Praha 1997; Balá, Romana: Johann Wolfgang Goethe in Marienbad. ZU Plzeň 1997; Černý, Zbyněk: Damascen Marek – barokní kazatel. JU České Budějovice 2000; Kroupová, Libuše: Klášter premonstrátů Teplá v letech 1939–1950. FF UK Praha 2001; Bäumlová, Michaela: Náписy tepelského kláštera do roku 1800. UJEP Ústí nad Labem 2003; Valečková, Petra: Klášter premonstrátů Teplá v letech 1918–1938. UJEP Ústí nad Labem 2002; z doktorských disertací: Opetlová, Jana: Tempus scribendi. Narativní prameny vzniklé v prostředí premonstrátských kanonií v Čechách a na Moravě v 17. a 18. století. MU Brno 2005. Tyto práce se snaží evidovat Bibliografie regionálně zaměřených diplomových prací studentů českých vysokých škol I. Chebské muzeum 2001. II. 2004.

⁷⁶ www.monasterium.net

⁷⁷ Autor zpracoval historii tepelského klášterního archivu na základě svých mnohaletých výzkumů, kdy měl možnost s tímto významným archivním souborem jako jeho správce pracovat. Ke dni 30. 4. 2009 z Teplé odešel a další vývoj již nemohl sledovat. Počátkem roku 2012 byl tepelský klášterní archiv předán do Státního okresního archivu Cheb.

Archiv der Prämonstratenser-Kanonie Teplá

Der Verfasser, ein ehemaliger Bibliothekar und Archivar des Klosters in Teplá/Tepl, macht die Fachöffentlichkeit und weitere Leute mit ernsthaftem Interesse für die Forschung im Archiv des Prämonstratenser-Klosters Tepl mit dem Inhalt des Archivs und dessen Nutzungsmöglichkeiten bekannt. Das Archiv wurde im Jahr 1950 aus dem Kloster in das staatliche Archivnetz gebracht und dort im Jahr 1967 geordnet. Danach wurde es bis 2006 in einer Zweigstelle des Staatlichen Regionalarchivs Pilsen, in Žlutice/Luditz aufbewahrt. Nach der Auflösung der Zweigstelle machte die Leitung der Prämonstratenser-Kanonie Tepl ihr Restitutionsrecht geltend, übernahm das Klosterarchiv und brachte es wieder ins Kloster Tepl. Ein Bestandteil des Archivs ist eine umfangreiche Sammlung von 370 Urkunden aus den Jahren 1197 bis 1908. Diese Urkunden wurden auf Grund eines Vertrags im Staatlichen Regionalen Archiv Pilsen deponiert, da es dort bessere Klima- und Aufbewahrungsbedingungen gibt. Das Aktenmaterial, Bücher, Landkarten und Pläne werden im Kloster Tepl aufbewahrt. Dort können sie nach einer Absprache mit dem Archivar zum Studium gebraucht werden. (www.klastertepla.cz)

Bei den Büchern handelt es sich überwiegend um Buchhaltungsbücher, im Archiv gibt es aber auch Gedenkbücher aus den einverleibten Pfarreien, Bücher der Brautprüfungen (*examina sponsorum*), Kirchen- und Pfarrinventarien. Die Landkarten sind überwiegend handgezeichnet, mit Darstellung von Waldbeständen und Teichen der Klosterherrschaft. Die Baupläne dokumentieren den Aufbau Marienbads durch das Kloster beziehungsweise Reparaturen und Renovierungsarbeiten an einverleibten Kirchen und Pfarren.

Bemerkenswert ist das reiche Musikarchiv des Stifts, das Handschriften und gedrucktes Notenmaterial vom Ende des 18. bis zur ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts enthält, und zwar sowohl aus den Chören der Kloster- und der Stadtkirche in Tepl, als auch aus den Pfarreien in der Umgebung. Schriftliche Nachlässe der Konventsmitglieder sind für die regionale Kulturgeschichte und für die Geschichte der deutsch-tschechischen Beziehungen von großer Bedeutung. Einen beachtlichen dokumentarischen Wert haben auch Fotografien, die nicht mehr existierende Bauten in Marienbad und Umgebung, Klosterinnenräume vor der Verwüstung nach 1950, manche Persönlichkeiten und Feste im Kloster darstellen.

Der Verfasser erwähnt auch komplementäre Archivquellen in regionalen Archiven in Plzeň/Pilsen, Karlovy Vary/Karlsbad und Cheb/Eger, die das Klosterarchiv ergänzen. Es handelt sich um eines der am besten erhaltenen Klosterarchive Böhmens, dessen Bedeutung nicht nur auf seine Region begrenzt ist, sondern auch ins Landesinnere und über die Grenze hinaus nach Sachsen und Bayern greift. Seine Bedeutung ist daher mit der Handschriftensammlung der Klosterbibliothek von Tepl vergleichbar, die seit 2008 im Besitz der Nationalbibliothek in Prag ist. Das Klosterarchiv wurde im Jahre 2012 in Staatlichen Bezirksarchiv in Cheb übergeben.

Archives of Premonstratensian Canon in Teplá

Author in detail describes the history a content analysis of important and valuable archives of Premonstratensian monastery in Teplá in West Bohemia and its individual parts.